

**Mitropolia Olteniei – Arhiepiscopia Craiovei
Universitatea din Craiova – Facultatea de Teologie Ortodoxă
Centrul de Cercetări Teologice și Interdisciplinare
„Sfântul Calinic” (CCTISC)**

Pastorația și îngrijirea celor bolnavi

**Pr. Conf. univ. dr. ADRIAN IVAN
(coordonator)**

Volum tipărit cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
† **Dr. IRINEU,**
Arhiepiscopul Craiovei
și Mitropolitul Olteniei

**Editura Mitropolia Olteniei
Craiova, 2024**

Colecția *MISIUNE ȘI PASTORAȚIE* – 9

Lucrare apărută sub egida *Centrului de Cercetări Teologice și Interdisciplinare „Sfântul Calinic” (CCTISC)* al Facultății de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Craiova.

Coperta I: Icoana Bunului Samaritean, *Codex purpureus Rossanensis*, sec. al VI-lea.

Tehnoredactare (DTP): Adrian Ivan

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Pastorația și îngrijirea celor bolnavi / coord.: pr. conf. univ. dr. Adrian

Ivan ; vol. tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului dr. Irineu,
Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei. - Craiova : Editura
Mitropolia Olteniei, 2024

ISBN 978-606-731-148-8

I. Ivan, Adrian (coord.)

DESPRE BOALĂ ȘI VINDECARE ÎN RELIGIILE ANTICE

Pr. Conf. univ. dr. George-Adrian BOLDIȘOR¹

Introducere

Suferință, boală, moarte, vindecare, tămăduire, înviere, medicine-man, sacerdoți, vraci, șamani. De-a lungul timpului oamenii au folosit aceste cuvinte și multe altele cu referire la viețile lor și ale apropiaților. Totul a fost cu teamă și, în același timp, cu încredere că în final va fi bine. Adresându-se diferitelor divinități pe care le cinsteau în mod deosebit, ei și-au pus speranțele, amestecate cu temeri și angoase, într-o lume din care să dispară orice neputință. Iar lumea antică era plină de credințe și zei la care oamenii se raportau permanent pentru a duce o viață mai bună, din care să lipsească boala și durerea. Și cu cât timpul trecea, speranțele creșteau și mai mult în venirea unui Salvator universal care să elibereze ființa umană de păcat și de moarte.

Șamani și taumaturgi

Mircea Eliade sublinia în cartea *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului* faptul că majoritatea cercetătorilor folosesc anumite cuvinte pentru a descrie termenul de „șaman”: medicine-man, vrăjitor, magician etc. Cu toată această diversificare, noțiunea rămâne aproape nedefinită și imprecisă. „Considerăm că trebuie să limităm folosirea vocabulelor «șaman» și «șamanism», tocmai pentru a evita echivocurile și a avea o imagine mai clară chiar în ceea ce privește istoria «magiei» și «vrăjitoriei». Căci, bineînțeles, și șamanul este vrăjitor și un *medicine-man*; el este socotit vindecător, asemeni tuturor vracilor, și fachir, asemeni tuturor magicienilor, primitivi sau moderni. Dar el este, în plus, psihopomp, și poate fi și preot, mistic și poet. În masa cenușie și «confuză» a vieții magico-religioase a societăților arhaice considerate în ansamblu, șamanismul – luat în sens strict și exact – prezintă deja o structură proprie și dezvoltă o «istorie» pe care este util să le precizăm”².

---

¹ Facultatea de Teologie Ortodoxă / Centrul de Cercetări Teologice și Interdisciplinare „Sfântul Calinic” (CCTISC) – Universitatea din Craiova.

² MIRCEA ELIADE, *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului*, Traducere din franceză de Brîndușa Prelipceanu și Cezar Baltag, Ed. Humanitas, București, 1997, p. 19.

Nu se poate face o distincție clară între „șamanism” și „cultul posesiunii”, de multe ori elemente specifice primului descoperindu-se în cel de-al doilea. Între divinitățile grecilor existau unele ce aveau calitatea de a poseda diferite categorii de oameni: *Dionysos* le poseda pe *Menade* și pe cei ce-i rezistau, așa cum s-a întâmplat cu *Pentheus* în *Bachantele* lui Euripide; *Ares*, zeul războiului, îi poseda pe bărbați în luptă; *Apollo* le poseda pe *Sibile*. Sub numele de *Apollo din Hiperboreea* a luat ființă o categorie specială de prezicători, numiți „iatromanți”, care se individualizau în rândul poporului grec. „Această tendință individualizantă era deja prezentă în persoana stranie a profetului și vindecătorului, desemnat tehnic prin cuvântul compus *iatromant* (de la *iatros*, «vindecător», și *mantis*, «ghicitor»), care amintește îndeaproape de șamanii din centrul Asiei”³. Printre cei mai cunoscuți iatromanți se numărau Epimenides din Creta, Hermotim din Clazomene, Aristeas din Proconnesos, Empedocle din Agrigent și Pitagora din Samos. Între virtuțile cultivate de ei se remarcă abținerea, clarviziunea, taumaturgia, ubicuitatea, anamneza vieților anterioare, călătoria extatică și translația în spațiu. „Iatromanții sunt medici (*iatroi*) și ghicitori (*manteis*), purificatori (*cathartes*) și taumaturgi. Ei sunt capabili să efectueze lungi călătorii în spațiu, «în spirit», dar și în trup. Nu par să utilizeze substanțe euforizante sau halucinogene, cu toate că nu poate fi neglijată o asemenea posibilitate. Unele din experiențele lor s-ar exprima lesne prin folosirea unor droguri psihotrope și poate chiar psihedelice. Drogați ori nu, sunt victimele a ceea ce medicina modernă numește «sindrom de abțință», adică evită mâncarea și, probabil, raporturile sexuale”⁴.

Boală și vindecare în lumea antică

La **populațiile primitive** un rol important îl au vindecătorii, cei care îndeplinesc și rolul de medici. O categorie aparte o formează vrăjitorii care sunt și tămăduitori. Divinităților li se adresează rugăciuni însoțite de sacrificii. În cadrul cultului se remarcă dansul, ce reprezintă o „rugăciune în acțiune”. Dansul religios devine magic atunci când prin mișcările lui se urmărește provocarea unui pescuit sau vânat bogat, vindecarea unor boli sau succesul în războaie. Dansul are loc noaptea

---

³ MIRCEA ELIADE, IOAN P. CULIANU, *Dicționar al religiilor*, Cu colaborarea lui H.S. Wiesner, Traducere de Cezar Baltag, Ed. Humanitas, București, 1993, p. 161.

⁴ IOAN PETRU CULIANU, *Experiențe ale extazului. Extaz, ascensiune și povestire vizionară din elenism până în Evul Mediu*, Ediția a II-a, Traducere de Dan Petrescu, Prefață de Mircea Eliade, Postfață de Eduard Iricinschi, Ed. Polirom, Iași, 2004, p. 32.

la lumina lunii, fiind însoțit de cântecul tobelor, de bătaii din palme și de măști de tot felul. Magia se întâlnește la toate popoarele, fiind o parte importantă a vieții. Universul întreg este un ansamblu de legături invizibile, misterioase, ce nu pot fi înțelese, dar pot fi influențate prin anumite acte magice sau prin purtarea amuletelor și a talismanelor: inele, pietre sau coliere, oase și dinți de animale. Săvârșitorii poartă numele de „vindecători”, „oamenii-medicină”, „văzătorii” ș.a. Se practică și magia neagră, specifică vrăjitorilor răi, având un cult aparte, cu rituri, descântece, săvârșitori, sacrificii și sărbători specifice⁵.

Anumite picturi din **perioada paleoliticului superior** indică existența practicilor extatice și a credințelor în spiritele protectoare și ajutoare care au înfățișare de păsări sau de animale. Deși s-a vehiculat ideea practicării magiei în paleoliticul superior pornind de la desenele rupestre, rămâne însă greu de demonstrat dacă picturile, sculpturile, simbolurile abstracte, amuletele sau obiectele asemănătoare au fost folosite în scopuri magice în această perioadă sau în cea următoare. În acest sens, descoperirile susțin existența urmelor șamanismului. Șamanul era înclinat spre stări de transă, având rolul unui intermediar între tribul respectiv și tărâmul spiritelor. El era considerat și exorcist, vrăjitor, ghicitor, tămăduitor etc. Existau și femei șaman care se ocupau în principal cu vindecările celor bolnavi⁶.

Din epoca ramesidă a **Egiptul antic** s-au păstrat culegeri cu formule magice și imnuri adresate divinităților, ce trebuiau recitate cu anumite ocazii. Mai multe povestiri mitice prezentau cazul de care se ocupa magul, precum și amenințările acestuia pentru zeii ce nu acceptau cererea. Existau și amulete cu diferite întrebuințări, între care ochiul *ugat* acoperea toate nevoile oamenilor și amintea de ochiul lui *Horus* scos de *Seth* și vindecat de *Thot*.

Heka era un zeu egiptean asociat sănătății. Medicina fiind legată de magie, cinstirea acestei divinități era văzută ca o cerere pentru a dobândi sănătatea. Chiar și *Isis* a fost asociată cu vindecarea, deși principala sa caracteristică era magia. Ea l-a înviat pe *Osiris* pe care îl ucisese *Set*. Folosind magia, *Isis* l-a adus la viață după ce *Osiris* a fost dezmembrat.

În **Mesopotamia**, între zeii al căror loc era fixat de asiro-babilonieni în triade erau zeii principali locali, care s-au bucurat de o

---

⁵ ADRIAN BOLDIȘOR, *Istoria religiilor. Religiile antice*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2015, pp. 61-62.

⁶ *IBIDEM*, p. 52.

cinstire specială. Un loc aparte îl ocupa *Marduk*. Numele său avea la bază numele sumerian antic *Amar-utuk* („Tânărul taur al soarelui”), evidențiind puterea sa excepțională. El l-a înfrânt pe monstrul *Tiamat*, creând lumea din trupul acestuia, apoi a creat aștrii și a stabilit locuințele zeilor. Tot lui îi aparținea și ideea de a crea omul, misiune încredințată lui *Ea*, zeul înțelepciunii. *Marduk* era un zeu solar care, odată cu ridicarea Babilonului la rang de capitală și centru religios, a devenit stăpânul zeilor, luând locul lui *Anu*. Templul său din Babilon se numea *Esagila* („Casa care își ridică fruntea în înălțimi”), unde era cinstit cu cele 50 de nume ale sale, sinteza prerogativelor divine. *Marduk* era model pentru suveranii imperiului, exemplu de conducere corectă atât pe timp de pace, cât și în războaie. Acest atribut l-a căpătat după ce l-a ucis pe zeul *Kingu* și i-a luat Tablele Destinilor care nu i se cuveneau. Era celebrat și ca zeu al înțelepciunii, al sfatului, al magiei și al vindecărilor. „Nenumărate epitete reliefează atotputernicia sa, înțelepciunea și inaccesibilitatea sa, figura sa războinică și puterea sa de a vindeca bolnavi și de a «învia morți»”⁷.

La mesopotamieni, zeitățile protectoare ale sănătății sau cele vindecătoare erau atât masculine, cât și feminine. Din prima categorie făceau parte *Damu* (numit și „Marele preot descântător”), *Ninazu* („Stăpânul medic”), *Sataran* și *Ninghizida* (al cărui simbol era șarpele încolăcit pe un toiag). Mai numeroase erau divinitățile vindecătoare feminine, ală căror nume erau de origine sumeriană: *Baba* (sau *Ba'u*, zeița din Lagaș, în texte fiind numită „Tămăduitoarea oamenilor”), *Gula* („Cea Mare”, patroana grijulie a sănătății omului, al cărei simbol era câinele), *Nininsina* („Stăpâna din Isin”, soția lui *Pabilsang* și mamă a lui *Damu*, declarată „Marea tămăduitoare a oamenilor”), *Ninkarrak* („Stăpâna zăgazului”, invocată la sfârșitul *Codului lui Hammurabi* pentru a-i lovi cu boli pe cei răi), *Nintinugga* („Stăpâna care redă viața celui mort”)⁸.

La **hittiți**, magia a fost practică sub mai multe forme. Există o magie oficială, care consta din purificări, invocarea zeilor și formule de blestem împotriva forțelor răufăcătoare. Magia era folosită pentru a izgoni boala din oameni și pentru a vindeca trupul de orice neputință, spre a aduce noroc sau spre a întări jurămintele. Existau limbi diferite

⁷ NICOLAE ACHIMESCU, *Istoria și filosofia religiilor. Religii ale lumii antice*, Ed. Basilica, București, 2015, p. 142.

⁸ LUIGI CAGNI, „Religia Mesopotamiei”, în: GIOVANNI FILORAMO (coordonator), *Istoria religiilor. I. Religiile antice*, Traducere de Smaranda Scriitoru și Cornelia Dumitru, Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 146.

de limba hittită în care se săvârșeau ceremoniile, astfel că se poate vorbi de divinități hattice, hurrite, luviene și palaice: în panteonul hattic era *Katazipuri*, zeița magiei, pe care hitiții și luvienii o numeau *Kamrușepa*; în textele luviene era amintit *Yarri* (zeul ciumei); în componenta hurrită se regăsea *Ișhara* (zeița jurământului și a bolii)⁹.

În **Grecia antică**, *Apollo* („Strălucitor”) era fiul lui *Zeus* și al *Letei*. „Nu e de conceput nicio apariție de-a lui fără ca zeul să facă de fiecare dată dovada superiorității sale. Aparițiile sale sunt adesea grandioase”¹⁰. Era o zeitate pastorală, cultul său fiind răspândit mai ales în Arcadia și Laconia. Reprezenta tinerețea și puritatea. Avea elemente apecifice altor zeități, așa cum era cultul delfinului, fiind astfel protectorul navigatorilor. Era cunoscut ca zeu al poeziei și al artelor, cântând din liră și conducând corul muzelor și al grațiilor. De asemenea, era vindecător al bolilor și protector al recoltelor. Era zeu al soarelui, fiind confundat cu *Helios*. Tronând în Delfi, era părintele manticii și al darului ghicitului, semănător al morții, fiind astfel zeitate oraculară, dar și terapeutică. „Articularea oracolului și aceea a lirei se lasă interpretate cu ușurință. Prin oracol, *Apollo* comunică poruncile sau sfaturile lui *Zeus* unor interpreți care le transmit consultanților; prin liră (chitară, phorminx etc.) sau prin Haritele muzicante, pe care le poartă statuia sa, el dă oamenilor un exemplu despre cum – prin cântece, coruri, dans – se pot auzi în mod plăcut de către zei. Grație lui, cele două căi inverse ale comunicației între pământ și culmile Olimpului sunt astfel păstrate în funcțiune”¹¹. În coloniile grecești de pe țărmurile vestice și nordice ale Mării Negre, *Apollo* era cinstit ca *Iatros* („Tămăduitor”). Această calitate s-a dezvoltat în cetățile ioniene din Pont sub influența tracilor și a sciților, care erau interesați mai ales de vindecare și de nemurire.

Asclepios, fiul lui *Apollo*, era zeul vindecător. Istoria lui este consemnată în *Oda Pythia* a lui Pindar și în *Metamorfozele* lui Ovidiu. În *Iliada* apare ca medic, fiind tatăl a doi vindecători, *Podalirius* și *Machaon*. După etimologie, numele său provine de la *ēpiotēs*, care înseamnă „blândețe”. Avându-și originile în Trikala din Tesalia, zeul

⁹ FRANCA PECCHIOLI DADDI, ANNA MARIA POLVANI, „Religiile anatoliene”, în: Giovanni Filoramo (coordonator), *Istoria religiilor. I. Religiile antice*, pp. 186-187.

¹⁰ WALTER F. OTTO, *Zei Greciei. Imaginea divinității în spiritualitatea greacă*, Traducere de Ileana Snagoveanu-Spiegelberg, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 65.

¹¹ GEORGES DUMÉZIL, *Cele patru puteri ale lui Apolo și alte eseuri. Douăzeci și cinci de schițe de mitologie*, Traducere de George Anania, Ed. Univers enciclopedic, București, 1999, p. 37.

era cinstit ca *hērōs iatros*. Cu timpul faima lui de vindecător s-a răspândit și a ajuns să se stabilească la Epidaur unde a fost cinstit ca zeu, fiindu-i stabilit un cult. În reprezentările ulterioare apare cu un șarpe încolăcit pe un băț. Șarpele simboliza capacitatea de reînnoire a vieții, fiind așezat în legătură cu vindecarea și însănătoșirea. În cult apărea și un câine, simbol ce venea de la tatăl său numit câteodată *Apollo Kunegetes* („patronul câinilor”). Animalul preferat care era sacrificat pentru *Asclepios* era cocoșul, așa cum era consemnat de Platon în *Phedros*. Apărea reprezentat ca un bărbat înalt cu barbă, având o mantie albă și un toiag pe care era încolăcit un șarpe. Medicina a învățat-o de la centaurul Chiron, care l-a inițiat în folosirea plantelor medicinale. *Asclepios* a fost omorât de *Zeus* deoarece reușise să învie morții, pentru ca apoi să fie readus la viață și transformat în zeu. Templele în cinstea lui *Asclepios* erau adevărate clinici medicale, sacerdoții fiind în același timp și medici. Era adesea însoțit de soția sau fiicele sale: *Hygieia* („sănătate”; avea ca responsabilitate principală prevenirea bolilor, în timp ce *Asclepios* se îngrijea mai ales de vindecarea acestora), *Panakeia* („panaceu”, în legătură cu medicina curativă), *Iaso* („vindecare”) și *Epione* („blânda”). Se spunea că *Asclepios* vindeca cu ajutorul lui *digitus medici nalis* („degetul vindecător”) cu care atingea partea bolnavă a celui în suferință și o vindeca. Din cultul său făceau parte visele profetice. Se credea că Hipocrate („părintele medicinei”) a învățat arta vindecării după ce a auzit visele povestite de pacienții lui *Asclepios*. A renunțat la această activitate pentru ceea ce s-a numit apoi „medicina științifică”. Totuși, medicina teurgică a lui *Asclepios* a înflorit și după Hipocrate, cele două forme de vindecare coexistând în lumea antică grecească. *Asclepios* a devenit cu timpul unul dintre cei mai importanți zei ai panteonului grecesc¹².

Printre cele mai cunoscute referire la boală în Grecia antică este mitul lui *Pometeu*, amintit de Hesiod în *Munci și zile*, în care se vorbește despre faptul că bolile au ieșit din cutia *Pandorei* și apoi s-au răspândit în lume. Vindecarea era în sarcina *iatromaților* care erau tămăduitori asemenea șamanilor din alte tradiții. În poemele homerice, în legătură

---

¹² C.A. MEIER, „Asklepios”, în: *Encyclopedia of Religion*, Second edition, Lindsay Jones (Editor in Chief), Vol. 1, Macmillan Reference, Thomson Gale, New York, 2005, pp. 550-553.

cu medicina erau puși *demiurgioi*, care îi vindecau pe oameni de orice boală¹³.

S-a crezut adesea că, în perioada arhaică, **romanii** aveau divinități tainice, ale căror nume nu puteau fi rostite, fiind grupate sub denumirea de *numina*. *Numen* nu era însă forma impersonală a divinității, ci puterea fiecărui zeu, *numen dei*. În vremea lui Augustus, *numen* desemna numele divinității. „Religia romană a presupus credința în potențialitatea unei calități supranaturale numite *numen* (pl. *numina*), de la care a derivat termenul de *numinos*. *Numina* au fost ideile privite într-un mod personal și au fost asociate cu zeități, oameni și locuri particulare, cu funcții (ca procrearea, vindecarea și lupta) și lucruri (ca locuințe, ustensile din bucătărie, copaci, râuri și pietre de hotar). Zeitățile își derivau puterea și măreția în proporție cu forța propriei *numina*”¹⁴. *Bona Dea* era o zeitățe a fertilității, fiind legată și de castitate. Deși era o divinitate agrară, era invocată și pentru a vindeca bolile și alte probleme ce apăreau în legătură cu fertilitatea. *Vejovis* era un zeu al vindecării, având un templu pe Capitoliu. Lui i s-au adus sacrificii pentru a prevenii ciuma. În anul 293 î.d.Hr., în timpul unei epidemii de ciumă, romanii au consultat *Cărțile sibiline*, spunându-li-se să meargă la Epidaur și să-l aducă pe zeul *Asclepios* la Roma, lucru ce s-a întâmplat doi ani mai târziu. Aici i s-a construit un templu și a fost cinstit ca *Aesculapius*. Între divinitățile cu funcții curative se numărau și *Febris* (zeița febrei și a malariei). Primul practicant al medicinei în Roma a fost Archagatus, un grec ce a ajuns aici în anul 219 î.d.Hr. După el au venit alți medici greci atrași de importanța Romei, urmași de medici din diferite arii geografice cu care Imperiul roman a intrat în contact¹⁵.

La **celți**, Cezar afirma despre zeul *Apollo (Belenus)* că era zeul vindecărilor, adorat în special de druzi. „Cu toate acestea, o asemenea funcție curativă a zeului pare să fi fost secundară la celți. Pentru că, în afara puterii sale curative, acest Apollo celtic are multe alte proprietăți, așa cum reiese din feluritele epitete ce i-au fost conferite”¹⁶. Numele lui

¹³ GARY B. FERNGREN, DARREL W. AMUNDSEN, „Healing and Medicine: Healing and Medicine in Greece and Rome”, în: *Encyclopedia of Religion*, Second edition, Vol. 6, p. 3839.

¹⁴ S.A. NIGOSIAN, *World Religions. A Historical Approach*, Third Edition, Bedford/St. Martin's, Boston. New York, 2000, p. 203.

¹⁵ GARY B. FERNGREN, DARREL W. AMUNDSEN, „Healing and Medicine: Healing and Medicine in Greece and Rome”, p. 3841.

¹⁶ NICOLAE ACHIMESCU, *Istoria și filosofia religiilor. Religii ale lumii antice*, p. 527.

indigene erau: *Atepomaros* („cel care are mulți cai”), *Grannus* (căruia împăratul Caracalla i s-a adresat pentru a fi vindecat), *Bormanus* (în legătură cu apele termale), *Maponos* („copilandrul”; era o divinitate legată de apele unui izvor vindecător, fiind asociat și cu frumusețea, poezia și cântecul). Corespondentul irlandez al lui *Maponos* era *Mac ing óg* („Tânărul Copilandru”) al cărui tată era *Dagda* („Zeul cel Bun”), mama era *Boann* („cea care dăruiește vaci”), iar soția era *Nechtan* (latinescul *Neptun*, denumire ce a dat numele râului omonim). *Mac ing óg* nu avea însă multe legături cu medicina. După informațiile consemnate de Caesar în *De bello gallico*, funcția tămăduitoare a zeului *Apollo* era preluată în Irlanda de medicul magician *Dian Cécht*. După bătălia de la Moytura, acesta a confecționat o proteză miraculoasă de argint pentru *Nuadu Airgetlám* („Nuadu cel cu mâna de argint”), care avea o mână retezată. Tot din ciclul mitologiei irlandeze, *Airmed* era cinstită pentru vindecarea celor care cădeau în lupte. Se credea că ierburile tămăduitoare au apărut din lacrimile ce au căzut pe trupul fratelui său. *Sirona* era divinitatea izvoarelor și apelor vindecătoare, fiind reprezentată cu un șarpe în jurul brațelor. Templele închinatelor erau ridicate în preajma apelor termale.

Concepția despre moarte și despre destinul omului era reprezentată în *Tarasque de Noves*, unde apărea un monstru cu înfățișare între urs și leu, care ținea între labe capetele a doi morți, în timp ce din gură îi atârna o mână de om pe jumătate devorată. În arta galică erau reprezentați mai mulți monștri. Alături de destinul tragic al omului de după moarte, apărea și o imagine mai frumoasă, unde viața de dincolo era localizată sub pământ, în „Țara de sub Valuri”, „Țara tinereții” sau „Țara Fericirii”. Era locul în care toți se îndulceau cu muzica, dragostea și întrecerile în luptă. Cine se rănea într-o luptă, a doua zi era vindecat, iar cei răpuși reveneau la viață. Aceste informații se găseau la poezii irlandezi, care au surprins în ciclul călătoriilor (*imrama*) și în ciclul aventurierilor (*achtraí*) imaginea eroului care ajungea în „Insulele Fericirilor”. Aceste Insule aveau în tradiția locală numiri diferite: „Pământul celor Vii” sau „Câmpia Fericită”, locuri unde nu exista boală, suferință sau moarte¹⁷.

La **germani**, alfabetul runic nu era folosit pentru comunicare, ci doar în scopuri magice și religioase. Runele erau atât pronunțate, cât și scrise, fiind imprimate sau scobite. Atunci când runa era pronunțată,

---

¹⁷ ENRICO CAMPANILE, „Religia celților”, în: Giovanni Filoramo (coordonator), *Istoria religiilor. I. Religiile antice*, pp. 598-599.

forța ei acționa prin intermediul obiectului, independent de cel ce o scobise pe lemn sau pe piatră. Cele tămăduitoare erau scobite în lemn viu. Folosirea runelor s-a păstrat în Islanda chiar și după apariția creștinismului.

Cel mai important zeu din panteonul germanic era *Odin*, numit adesea „tată a tuturor”. Era reprezentat fără un ochi de care s-a lipsit din voință proprie pentru a obține înțelepciunea supraomenească identificată cu puterea magică. Această putere era simbolizată prin mantia largă pe care o purta și prin părul lung ce-i acoperea pațial privirea. Înțelepciunea supraomenească și puterea magică le-a dobândit și pentru că a stat nouă zile (sau nouă nopți, deoarece germanii socoteau timpul în nopți) în chinuri, agățat de un arbore, identificat cu miticul *Yggdrasill* ce își avea rădăcinile înfipte în tărâmul morților. „Aici ne aflăm în mod cert în fața unui rit de inițiere de tip șamanic, în cadrul căruia, prin diferite chinuri, inițiatul dobândește înțelepciune și puteri magice”¹⁸. *Odin* avea astfel puterea de a îndeplini orice act magic, inclusiv de a vindeca bolnavii și a învia morții.

La *slavii* de est, credința în *mora* era mai puțin răspândită, reprezentarea divinității fiind slab conturată. *Mora* era „întuneric”, în timp ce *mara* era un fel de monstru sau demon casnic. *Mora* era și personificarea morții ca atare, la bieloruși vorbindu-se de *cucumora* (divinitate malefică feminină). La popoarele din aria de vest, *mora* era numele unui fluture de noapte despre care se credea că reprezintă sufletul unui om adormit, preocupat să-și chinuie semenii în timpul somnului. Rădăcina *mor* se găsește și în limba română, în familia cuvântului *moroii* (stafie, strigoi, om căruia i se atribuie puterea să deoache copiii). În credința populară, *moroii* sunt un fel de strigoi mici, despre care se crede că iau naștere din sufletele copiilor avortați, născuți morți sau morți nebotezați. Mamele trebuie să ia apă cu gura și s-o care la mormintele lor în fiecare an de Bobotează. Cuvântul „*moroii*” se întâlnește frecvent în descântece, îndeosebi în acelea care urmăresc vindecarea de coșmaruri ce produc diferite boli. *Mora* era, ca și *navi*, o divinitate legată de lumea de dincolo de mormânt. Deosebirea dintre cele două ființe semidemonice este mai mult geografică: în timp ce *navii* sunt mai bine reprezentați la slavii de sud, *mora* e mai bine reprezentată la slavii de apus.

---

¹⁸ ENRICO CAMPANILE, „Religia germanilor”, în: GIOVANNI FILORAMO (coordonator), *Istoria religiilor. I. Religiile antice*, p. 624.

Rusalka apare în urma contactului cu tradiția populară greco-romană. Derivă din *Rosalia*, o sărbătoare păgână, sărbătoarea trandafirilor, legată de cultul morților. La slavi acest termen era folosit mult mai rar pentru denumirea sărbătorii respective, dându-se întâietate cuvintelor moștenite. În schimb, *rusalka* reprezenta un personaj demonic care s-a bucurat de o mare popularitate. Se credea că la început era una dintre fetele ce participau la ceremonia Rusaliilor, ulterior devenind personaj mitologic, apropiat de zânele pe care le cunoșteau slavii și despre care Procopiu spunea că erau nimfe ale râurilor, cărora le aduceau jertfe, așteptând prorociri și vindecări. Reprezentarea concretă a personajului și atributele acestuia erau diferite. Astfel, la bulgari, ea era o ființă supranaturală, un fel de zână cu puteri tămăduitoare, confundată uneori cu *samodiva* sau *samovila*. Ea putea vindeca dar, în același timp, putea aduce și boala.

În ceea ce îi privești pe *geto-daci*, a vorbi despre religia lor înseamnă, în principal, a vorbi despre Zalmoxis¹⁹. Sursele antice care amintesc despre acest zeu sunt grecești, cu excepția lui Apuleius, care citează însă un pasaj din greacă. Sursele bizantine reiau afirmațiile lui Herodot și ale urmașilor săi. „*Interpretatio graeca* a lui Zalmoxis îl plasează pe acesta în categoria specială a vizionarilor și vindecătorilor apollonieni cunoscuți sub numele tehnic de «iatromanți»”²⁰. La început, Zalmoxis a fost un zeu htonian pentru ca, în perioadele următoare, să capete caracter uranian, fiind zeu al cerului. Platon, care a scris dialogul *Charmides* după Herodot, amintea că Socrate a vorbit despre un medic trac pe care-l întâlnise: „Tot așa e, Charmides, și cu descântecul nostru. L-am deprins acolo în tabără de la un trac, unul dintre medicii lui Zalmoxis, despre care se zice că stăpânesc meșteșugul de a te face nemuritor. Și spunea tracul acesta, că medicii greci pe bună dreptate iau seama la cele pe care tocmai le pomeneam; numai că «Zalmoxis, adăugi el, regele nostru, care e zeu, arată că, după cum nu trebuie să încercăm a vindeca ochii fără să vindecăm capul, ori capul fără să ținem seama de trup, tot astfel nici trupul nu poate fi însănătoșit fără suflet. Aceasta și e pricina pentru care medicii greci nu izbutesc să vindece cele mai multe boli: ei nu se ridică până la întregul de care ar trebui să se îngrijească, iar dacă acestuia nu-i merge bine, nici partea nu se poate însănătoși. Și toate de aici pornesc, îmi lămurea

¹⁹ DAN DANA, *Zalmoxis de la Herodot la Mircea Eliade. Istorie despre un zeu al pretextului*, Prefață de Zoe Petre, Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 21.

²⁰ MIRCEA ELIADE, IOAN P. CULIANU, *Dicționar al religiilor*, p. 267.

el, de la suflet: atât cele rele cât și cele bune ale trupului ori ale făpturii noastre depline, și de aici se revarsă ele, așa cum de la cap totul se răsfârâge asupra ochilor. Pin urmare, mai ales sufletul se cade îngrijit, dacă avem de gând să aducem la o mai bună stare atât capul cât și restul trupului. Iar sufletul, arăta el, dragul meu, se îngrijește cu anume descântece și descântecele acestea nu sunt altceva decât rostirile frumoase. Din asemenea rostiri se iscă în suflete înțelepciunea; iar odată ce aceasta iese la iveală și stăruie în noi, îi e lesne să deschidă cale sănătății și către cap și către trupul tot». Învățându-mă așadar asemenea leac și asemenea descântece, mă îndemna totodată să nu mă las înduplecat de nimeni să-i îngrijesc capul cu leacul acesta, până nu mi va fi mai întâi înfățișat sufletul spre a fi îngrijit prin descântec. Și tocmai aceasta e greșeala pe care o fac astăzi oamenii, urmă el, că încearcă să fie medici ai unei părți numai, fără cealaltă; și mă îndemna cu toată tăria să nu mă las înduplecat de nimeni să fac astfel, fie el bogat, frumos, ori de neam ales. Eu, așadar, am să-i dau ascultare, căci i-am jurat-o și sunt dator să-i dau ascultare; iar ție, dacă vei vrea, după îndemnurile străinului, să-ți înfățișezi întâi sufletul spre a fi descântat cu acele descântece trace, apoi îți voi da leacul pentru cap; dacă nu, n-aș prea avea ce să fac pentru tine, Charmides, dragule”²¹. Din aceste cuvinte rostite de filosoful grec se poate vedea felul în care era înțeleasă medicina la geto-daci, cu un accent deosebit pe legătura dintre suflet și trup în videcarea bolilor.

Strabon îl amintește pe Zalmoxis alături de Amphiaraos, Trophonius, Orfeu și Musaios, „adică cu personaje renumite prin prestigiul lor mantic și tautamurgic și prin experiențele lor extatice”²². De asemenea, între personajele grecilor din clasele clarvăzătorilor, ghicitorilor, vindecătorilor sau semizeilor, cu care *Zalmoxis* se asemăna cel mai mult, se numărau Pitagora și Epimenide²³.

---

²¹ PLATON, „Charmides”, în: Platon, *Opere*, I, Ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, Studiu introductiv de Ion Banu, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1975, pp. 183-184.

²² MIRCEA ELIADE, *De la Zalmoxis la Genghis-Han. Studii comparative despre folclorul Daciei și Europei Occidentale*, Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 43.

²³ IOAN PETRU CULIANU, CICERONE POGHIRC, „Zalmoxis”, în: *Encyclopedia of Religion*, Second edition, Vol. 14, pp. 9927-9928.

Concluzii

O privire fugitivă asupra unora dintre religiile lumii antice scoate la iveală faptul că, indiferent de structura sa și de teritoriul în care s-a răspândit, credința într-o viață fără boli și suferințe a fost idealul permanent al omului. Astfel că, alături de nădejdea în viața de apoi, încrederea într-un trai mai bun încă de pe pământ a reprezentat o constată a vieții private și publice. În acest sens, au existat divinități, dar și specialiști, care s-au îngrijit de întreținerea speranțelor oamenilor. „Într-adevăr, cultura indo-europeană cunoștea un singur tip de intelectual, cel care se îngrijea de toate activitățile legate de cuvânt: era preot (cunoscând rugăciunile și formulele rituale), era istoric (știind să povestească tradițiile și istoria străveche a tribului său), era jurist (cunoscând pe de rost formulele dreptului cutumiar), era poet (stăpânind tehnica dificilă a compunerii), era povestitor (știind să recite pentru delectarea auditoriului o cantitate însemnată de texte și tradiții orale), era medic (cunoscând formulele magice vindecătoare)”.²⁴ Cu toată această diversificare, oamenii au așteptat în continuare venirea unui Mântuitor dintr-o altă lume, Care să le vindece bolile, să le ierte păcatele și să le aducă învierea din morți. Acest lucru s-a întâmplat prin Întruparea Fiului lui Dumnezeu „la plinirea vremii” (*Galateni* 4, 4-5).

BIBLIOGRAFIE

- ACHIMESCU, NICOLAE, *Istoria și filosofia religiilor. Religii ale lumii antice*, Ed. Basilica, București, 2015.
- BOLDIȘOR, ADRIAN, *Istoria religiilor. Religiile antice*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2015.
- CAGNI, LUIGI, „Religia Mesopotamiei”, în: Giovanni Filoramo (coordonator), *Istoria religiilor. I. Religiile antice*, Traducere de Smaranda Scriitoru și Cornelia Dumitru, Ed. Polirom, Iași, 2008, pp. 113-171.
- CAMPANILE, ENRICO, „Religia celților”, în: Giovanni Filoramo (coordonator), *Istoria religiilor. I. Religiile antice*, Traducere de Smaranda Scriitoru și Cornelia Dumitru, Ed. Polirom, Iași, 2008, pp. 583-609.
- CAMPANILE, ENRICO, „Religia germanilor”, în: Giovanni Filoramo (coordonator), *Istoria religiilor. I. Religiile antice*, Traducere de Smaranda Scriitoru și Cornelia Dumitru, Ed. Polirom, Iași, 2008, pp. 611-639.
- CULIANU, IOAN PETRU, *Experiențe ale extazului. Extaz, ascensiune și povestire vizionară din elenism până în Evul Mediu*, Ediția a II-a, Traducere de

---

²⁴ Enrico Campanile, „Religia celților”, în: Giovanni Filoramo (coordonator), *Istoria religiilor. I. Religiile antice*, p. 602.

- Dan Petrescu, Prefață de Mircea Eliade, Postfață de Eduard Iricinski, Ed. Polirom, Iași, 2004.
- CULIANU, IOAN PETRU, POGHIRC, CICERONE, „Zalmoxis”, în: *Encyclopedia of Religion*, Second edition, Lindsay Jones (Editor in Chief), Vol. 14, Macmillan Reference, Thomson Gale, New York, 2005, pp. 9926-9929.
- DADDI, FRANCA PECCHIOLI, POLVANI, ANNA MARIA, „Religiile anatoliene”, în: Giovanni Filoramo (coordonator), *Istoria religiilor. I. Religiile antice*, Traducere de Smaranda Scriitoru și Cornelia Dumitru, Ed. Polirom, Iași, 2008, pp. 173-210.
- DANA, DAN, *Zalmoxis de la Herodot la Mircea Eliade. Istorie despre un zeu al pretextului*, Prefață de Zoe Petre, Ed. Polirom, Iași, 2008.
- DUMEZIL, GEORGES, *Cele patru puteri ale lui Apolo și alte eseuri. Douăzeci și cinci de schițe de mitologie*, Traducere de George Anania, Ed. Univers enciclopedic, București, 1999.
- ELIADE, MIRCEA, *De la Zalmoxis la Genghis-Han. Studii comparative despre folclorul Daciei și Europei Occidentale*, Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, Ed. Humanitas, București, 1995.
- ELIADE, MIRCEA, *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului*, Traducere din franceză de Brîndușa Prelipceanu și Cezar Baltag, Ed. Humanitas, București, 1997.
- ELIADE, MIRCEA, CULIANU, IOAN P., *Dicționar al religiilor*, Cu colaborarea lui H.S. Wiesner, Traducere de Cezar Baltag, Ed. Humanitas, București, 1993.
- FERNGREN, GARY B., AMUNDSEN, DARREL W., „Healing and Medicine: Healing and Medicine in Greece and Rome”, în: *Encyclopedia of Religion*, Second edition, Lindsay Jones (Editor in Chief), Vol. 6, Macmillan Reference, Thomson Gale, New York, 2005, pp. 3839-3842.
- MEIER, C.A., „Asklepios”, în: *Encyclopedia of Religion*, Second edition, Lindsay Jones (Editor in Chief), Vol. 1, Macmillan Reference, Thomson Gale, New York, 2005, pp. 550-553.
- NIGOSIAN, S.A., *World Religions. A Historical Approach*, Third Edition, Bedford/St. Martin's, Boston. New York, 2000.
- OTTO, WALTER F., *Zei Greciei. Imaginea divinității în spiritualitatea greacă*, Traducere de Ileana Snagoveanu-Spiegelberg, Ed. Humanitas, București, 1995.
- PLATON, „Charmides”, în: Platon, *Opere*, I, Ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, Studiu introductiv de Ion Banu, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1975.